

54,21 cm (542 mm) ve yıllık buharlaşma 200 cm (2000 mm) yi bulmaktadır. Yaz aylarında nisbi nem % 1'e kadar düşer. Özellikle mayıs-eylül arasında yoğun bir su açığı vardır ki bu değer yıl içinde 51,56 cm (515 mm) ile 79,17 cm (791 mm) arasında değişmektedir. (Bkz. Şanlıurfa'nın su bilançosu).

Bölge, tüm Türkiye'de etkili olan hava kütlelerinin etkisi altındadır. Kışın kutupsal,yazın tropikal kökenli ha-

va kütlelerinin etkisi altındadır. Yaz aylarında Basra alçak basıncı kuvvetlendiğinde bölge, güneydoğu yönlü, sıcak-kuru samyeli etkisinde kalır. Hatta bu kavurucu sıcak-kuru hava, Anadolu karasının iç keşimlerinde de etkili olur.

Bölgede yaz aylarında kuzey sektörlü, kış aylarında ise genellikle güney sektörlü rüzgârlar etkili-dir.

ORMANCILIK

GAP VE ORMANCILIK

İsmail ÖZKAHRAMAN

Orman Yük. Müh. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı.

Senelerdir GAP ile ilgili çeşitli toplantılara katılıyorum. Bilim adamlarının ve kamu kuruluşlarının bu projeye bakışlarında tam anlamıyla ortak bazı yönler var.

Hemen her toplantıda, söze GAP kapsamında yer alan illerden başlanır. Önce 6 ildi, sonra 8'ye yükseldi. Fırat ve Dicle üzerinde 13 proje olduğu söylenir. Peşinden inşa edilecek baraj ve hidroelektrik santrali sayısı verilir, sulamaya açılacak alan ortaya konulur ve ürün artışının sulamayla bağlantısı irdelenir. Örnek vermek gerekirse, 18-21 Kasım 1986 tarihleri arasında Ankara'da yapılan "GAP Tarımsal Kalkınma Sempozyumu"-nda DSİ adına sunulan tebliğde, Türkiye'nin 1983'te 522.000 ton ve 1984'te 580.000 ton pamuk ürettiği ifade edilir. Hemen peşinden de deniliyor ki, GAP sayesinde sadece pamukta meydana gelecek üretim artışı 685.402 tondur.

Olayı elektrik enerjisi açısından değerlendirecek, bu proje ile 24 milyar kwh elektrik enerjisi üretileceği belirtilir.

Söylediklerimize bu çerçevede başka gelişmeler de eklenebilir. Ancak bürokratların, bilim adamlarının ülkemizde geleneksel ortak bir yanları vardır. Bu ortak yan (elbet istisnalar olabilir) teorisyen oluşlarıdır. Oysa hayat, pratiktir, gerçekler öngörülenlere paralel gelişebilir de, gelişmeyebilir de.

GAP bölgesi ülkemizin ormanca en fakir yöresidir. Ama, geçmişte durum böyle değildi.

Bugüne kadar, bilimsel toplantılarda GAP ile ormancılık arasındaki ilişkiler ya bilinmediğinden veya daha kötüsü bilindiği halde fazla önemsenmediğinden çok iyi şekilde irdelenemedi. Nitekim GAP Master Planı içerisinde ormancılıkla ilgili konuların neredeyse hiç dikkate alınmamış olması çok dikkat çekicidir. Oysa kamu oyu GAP denilince sadece elektrik enerjisi, sulama suyu ve tarımsal ürün artışı ile şartlanmamalıydı. Çünkü GAP çok boyutlu, karmaşık ve entegre bir projedir. Proje den beklenenlerin gerçekleşmesinin de şartları vardır. Örnek vermek gerekirse, yüzyıllardır kuru tarım yapan çiftçi ve köylü, suyla tanışmadan önce yeterince eğitemez ve suyu bilinçli kullanmaya hazır hale getiremezseniz, sulama suyu temin edilse dahi beklenen ürün artışları hiç arzu edilmemesine rağmen sağlanmayabilir.

Tarih tekrardan yani olayların periyodik olarak tekrarından ibarettir denilir ama, gönlümüz hiç olmazsa bu defa tekrarı etmemesinden yana...

Toprak muhafaza biliminin kurucularından Amerikalı H.H. Bennett'in 1939'da yayınladığı Soil Conservtaion (Toprak Muhafaza) adlı kitabında şöyle diyor: "...Babililer döneminde Mezopotamya Fırat'tan açılan kanallarla sulanmıştır. Bunların önemlilerinden olan Hindiya kanalı, her yıl 10.000 köle çalıştırılarak açılır ve tekrar kapanırdı. Bu kanal şimdi Fırat'ın yatağını oluşturmaktadır. Buzullar döneminde Fırat Hit, Dicle de Samara kıyı kentlerinin bulunduğu yerde denize dökülüyordu. Bu alan şimdi denizden 600 mil içeride kalmıştır. Nehir yataklarına yığılan sedimentler Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında birçok alanda 50 milden fazla açtı. Tarihten önceki dönemlerde Asurlular kuzeyde Toroslardaki ormanlardan yararlanmışlar, akıntıdan faydalanarak Toros ve Amonoslardan yapı taşları, kereste ve asfaltı Fırat kanalı ile taşımışlardır. Tarihin başladığı dönemlerde Amanos dağlarının ancak tepelerinde ağaç ve orman kalmıştı. Daha sonraki savaşlarda kanal ve barajlar ihmal edilince, Mezopotamya kum tarlaları ve çöl haline geldi. Eski kanal izleri ve drenaj kanalları halen mevcuttur."

Zaman tüneline biraz daha ilerleyelim bakalım. Polonyalı gezgin Simeon, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1608-1619 yılları arasında ülkemizde de bulunmuş. Kendisi Palu dolaylarından geçişi sırasında, Fırat nehrini Murat vadisine atıfta bulunarak şöyle anlatıyor: "İki defası sal ile olmak üzere Fırat'ı üç kere geçtim. Su o kadar lezizdi ki, bütün bir kuzu yenilse su ile hazmedilebilir."

Peki, içilebilecek kadar temiz, pınar suyu kadar içimi hoş suya ne oldu dersiniz? Bir açıklaması yok mu?

1935-1939 yılları arasında her yıl Türkiye'ye gelen Alman araştırmacı Dr. Hans Kumerloeve'nin 350 kitabından 20 tanesi Türkiye faunası hakkındadır. Bunların en ilgi çekici olanlarından biri, 1975 yılında yayınlanan "Türkiye'nin Memeli Hayvanları" kitabıdır. Bu yayına göre, Güneydoğu Anadolu'da geçmiş dönemlerde Siirt ve Hakkari dolaylarında kaplan yörsemlesi. Hatta 1880'li yıllara kadar Fırat havzasında ve Birecik'te aslan dahi bulunuyormuş.

Bu anlattıklarımızdan çıkarılacak bir tek sonuç vardır: Güneydoğu Anadolu, günümüzde ülkenin ormanca en fakir yöresidir ama, geçmişte durum böyle değildi. Yani ormansızlık bu yöre için kader olmayıp, insan etkileri sonucu oluşan bir gelişmedir. Ancak gene hep söylendiği gibi unutkanlık, insanın geleneksel hastalığıdır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde halen 1.3 milyon hektar orman vardır. Bunun yalnızca 44.000 hektarı normal koru ormanıdır. 865.000 hektarı bozuk ve 270.000 hektarı normal olmak üzere toplam 1.135.000 hektar balıklı orman mevcuttur. Meşe balıklı ormanları bir yandan yakacak odun, diğer yandan da hayvan yemi elde etmek için, elden çıkarılmaktadır.

Sözün Keban Barajı'na getirelim. Keban Baraj Gölü havzasına 1974 yılından beri her yıl 31.5 milyon ton toprak taşındığı ifade edilmektedir. Zira 5 Eylül 1983 tarihinden (LANDSAT-4) uydusundan alınan uydu görüntülerine dayanarak yapılan foto-interpretasyon çalışmaları, Keban Barajı havzasının % 91'inde çeşitli şiddette erozyon olduğunu ortaya koymuştur. Ancak hemen her toplantıda DSI yetkilileri, erozyonu önemli bir tehlike saymadıkları için olsa gerek durumun sanıldığı gibi olmadığını belirtiyorlar. Hatta bir toplantıda barajların ancak 7022 yılda dolacağını hesapladıkları belirtildi. Bunun anlamı şu olsa gerek: Bu kadar görev yapan barajlardan daha ne istiyorsunuz? Dolarlarsa yenisi yapılır olur biter.

Hesabın doğru olup olmadığını yaşayarak görmek mümkün değil... Bu kadar süre için "Kim öle, kim kala" bile denilemez. Nasrettin Hoça rahmetlinin kulakları çınlasın ve nur içinde yatsın.." İnanmayan ölçsün" hikayesi vardır ya!..

Peki Türkiye'nin ilk barajı Çubuk Barajı için öngörülen ömür hesabı tuttu mu? Yoksa enerji, genç bir insanın birden bire kalp krizi geçirdiği gibi bir tehlike geçirdi mi bu baraj? Geçirmeyse ikincisi niye yapıldı? Sonra baraj, bu ülkeye ve insanlarına nelere mal oluyor diye düşünmemiz gerekmiyor mu?

Nitekim, 4-5 Ekim 1989 tarihlerinde "GAP'ta Tarım-Tarıma Dayalı Endüstriler ve Finansmanı" sempozyu-

munda DSI adına sunulan bildiriye, GAP için 1989 değerleri ile 20 trilyonluk bir yatırım gerektiği ifade edildi. 1991 bütçesi ile GAP'a günde 9 milyar TL ödenek ayrılmış olduğunu da belirtelim isterseniz. .

Demek ki, sadece barajların inşa edilmesiyle mesele bitmiyor. Belki de mesele o zaman başlıyor.

Barajların teknik olarak korunması ve ömürlerinin uzatılması su toplama havzalarında yapılacak ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarıyla sağlanabilir. Hatta bu çalışmalar, bilim ve teknik gereği, barajların gövde inşaatından çok daha önce başlatılmak durumundadır.

Öyleyse tedbir almaya başlamanın ilk adımı önce tehlikenin varlığını kabul etmektir. Hani bazı hastalar, hasta olduklarını kabul etmezler ve "benim bir şeyim yok" derler. Aslında doktora gitmeleri hem de hiç zaman kaybetmemeleri gerekmektedir. Çoğu kez doktora gittiklerinde de deyim yerindeyse iş işten geçmiş olmaktadır.

O halde erozyon, toprak kanseri olarak nitelenebileceğine göre, erken teşhisle tedavi kolaylaşır. Ayrıca ekonomik olarak ikame maddesi olmayan tek madde belki de topraktır. Üstelik toprağın ithal ikamesi bile yoktur. Peki, böylesine önemli bir projenin bulunduğu yörede erozyona karşı tedbir alınmaz ve sonunda ne tarım ne de ormancılık açısından üretim yapılamaz hale gelirse o zaman, orasının çölden ne farkı kalacaktır?

GAP ve ormancılık ilişkisi sadece ekolojik anlamda değerlendirilmemelidir. Olayın şüphesiz ekonomik boyutu da vardır ve çok önemlidir. Çünkü gerek sulama suyu ve gerekse elektrik enerjisi, her çeşit ürünün temel girdileri arasında olduğuna göre maliyet fiyatı ve rekabeti etkileyecek faktörlerdir. Yani ülkemizin özellikle Ortadoğu ülkelerine sürekli olarak her çeşit ürün sürekli ihraç etmesiyle ilişkili bir konudur anlattığımız. Sonuç olarak ormancılıkla ilgili ağaçlandırma, erozyon kontrolü vb. yatırımlar, ekonominin de güvencesi olacaktır.

Güneydoğu Anadolu yöresinin şimdiden gözle görülür bir şekilde bazı merkezleri yerleşim bakımından odak noktası olmaya başlamışlardır.

Özetle söylemek gerekirse, GAP içerisinde barajların su toplama havzaları ve yamaç arazilerde ağaçlandırma, erozyon kontrolü, enerji ormanı ve mer'a ıslahı gibi çalışmalar, buna karşılık taban arazilerde tam saha ve sulama kanalları kenarında kavakçılık, kentler için kent ormancılığı ve tarım alanlarını rüzgâr erozyonuna karşı korumak için koruyucu orman şeritleri tesisi, ormancılık sektörü açısından mutlaka ele alınması gerekli konulardır.

BİYOLOJİK AÇIDAN GAP

BÖLGENİN BİYOLOJİSİ

Yıldırım AKMAN

Prof.Dr., A.Ü. Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Gaziantep, Siirt, Adıyaman, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin bölgelerini içeren ve toplam 75.000 km²'lik büyük bir alanı

kaplayan GAP bölgesi, Antitoros'ların Suriye kütetine olan uzantısı içinde bulunmakta ve yükseklik bölgenin kuzeyinden güneyine doğru belirli bir şekilde azalarak